

TURKIYA TELEVIDENIYELARIDA YANGILIKLAR DASTURLARINING KONTENT VA SIFAT TAHLILI

Xoliqov Sherxon Alisher o'g'li

O'zJOKU 2-bosqich magistranti

sherxonxoliqov626@gmail.com

ORCID iD: 0009-0004-2477-7532

MAQOLA MALUMOTI

MAQOLA TARIXI:

Received: 14.01.2026

Revised: 15.01.2026

Accepted: 16.01.2026

KALIT SO'ZLAR:

*auditoriya
,globallashuv,kontent
tahlili,madaniy ta'sir,siyosiy
kommunikatsiya,televideniye,
tijoratlashtirish,yangiliklar
dasturlari*

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada Turkiya televideniyelarida yangiliklar dasturlarining kontent va sifat xususiyatlari ilmiy tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida siyosiy va iqtisodiy yangiliklarning yoritilish uslubi, televideniyeining auditoriyaga ta'siri, shuningdek, tijoratlashtirish va globallashuv jarayonlarining yangiliklar hamda madaniy kontent shakllanishiga ta'siri o'rganiladi. Maqolada televideniyeining Turkiyada hanuzgacha asosiy axborot manbai sifatida saqlanib qolayotgani, uning siyosiy ongni shakllantirishdagi roli hamda auditoriya segmentatsiyasi masalalari yoritiladi. Shuningdek, turk teleko'rsatuvlarining xalqaro bozordagi muvaffaqiyati va ularning madaniy eksport hamda "yumshoq kuch" vositasi sifatidagi ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari Turkiya televideniyesida kontent ishlab chiqishda siyosiy, iqtisodiy va madaniy omillar o'zaro uzviy bog'liqlikda ekanini ko'rsatadi.

Kirish

Ilm-fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi, globallashuv jarayonlari hamda raqamli media platformalarning kengayib borishiga qaramay, televideniye hanuzgacha ko'plab mamlakatlarda, jumladan Turkiyada ham, eng ta'sirchan va ommaviy axborot vositalaridan biri bo'lib qolmoqda. Televideniye nafaqat axborot yetkazish funksiyasini bajaradi, balki jamiyatda siyosiy ong, ijtimoiy qarashlar va madaniy qadriyatlarning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, yangiliklar dasturlari televideniyeining asosiy tarkibiy qismi sifatida jamoatchilik fikriga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Turkiya televideniyeilarida yangiliklar dasturlari siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarni yoritishda markaziy o'rin tutadi. Ushbu dasturlar orqali davlat siyosati, iqtisodiy islohotlar, ichki va tashqi siyosiy voqealar keng auditoriyaga yetkaziladi. Shu bilan birga, yangiliklar kontenti siyosiy kontekst, tijorat manfaatlari va auditoriya reytinglari bilan chambarchas bog'liq holda shakllanadi. Bu holat yangiliklar dasturlarining xolisligi, sifati va ta'sir doirasi masalasini ilmiy jihatdan tahlil qilishni dolzarb etadi.

So'nggi yillarda Turkiya televideniyesida tijoratlashtirish va globallashuv jarayonlari kuchayib, yangiliklar va madaniy kontentning mazmuniga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, telekanallar auditoriya qamrovini oshirish va reklama daromadlarini ko'paytirishga intilsa, ikkinchi tomondan, xalqaro media makoniga integratsiyalashuv orqali global auditoriyaga yo'naltirilgan kontent ishlab chiqilmoqda. Natijada, televideniye nafaqat milliy axborot vositasi, balki madaniy ta'sir va "yumshoq kuch" instrumentiga aylanib bormoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi Turkiya televideniyeilarida yangiliklar dasturlarining kontent va sifat xususiyatlarini ilmiy tahlil qilish, siyosiy va iqtisodiy yoritilish uslublarini aniqlash hamda yangiliklar va madaniy kontent orqali auditoriyaga ko'rsatilayotgan ta'sir mexanizmlarini o'rganishdan iborat. Tadqiqot natijalari Turkiya televideniyesining zamonaviy media makonidagi o'rni va uning jamiyat hayotiga ta'sirini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Asosiy qisim

1. Turkiya televideniyeilarida yangiliklar dasturlarining siyosiy va iqtisodiy yoritilishi

Televideniye Turkiyada nafaqat axborot manbai, balki siyosiy va iqtisodiy voqealarni jamoatchilikka yetkazuvchi eng muhim vositalardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda Turkiya televideniyeilarida yangiliklar dasturlarining siyosiy va iqtisodiy kontenti nafaqat

mahalliy, balki global auditoriya uchun ham katta ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda. Turkiya telekanallari siyosiy va iqtisodiy voqealarni yoritishda tijorat, auditoriya reytingi va siyosiy kontekst bilan chambarchas bog'liqdir. Shu sababli, ushbu maqolaning maqsadi Turkiya televideniylarida siyosiy va iqtisodiy yangiliklar qanday yoritilishini, ularning kontent sifati va auditoriyaga ta'sirini tahlil qilishdan iborat.

"Raqqamli media va onlayn platformalarning o'sishiga qaramay, televizor hali ham turk aholisi orasida, xususan kattaroq yoshdagi guruhlar orasida, yangiliklar va siyosiy ma'lumotlarning asosiy manbai bo'lib qolmoqda."⁶⁸

Shuning uchun televideniye siyosiy ong va jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlarni shakllantirishda muhim rol o'ynashda davom etadi.

"Siyosiy kontekst: Yangiliklar dasturlarining siyosiy partiyalar, davlat siyosati va qonunchilik o'zgarishlariga ta'siri. Turkiya televideniylarida TRT kabi davlat telekanallari siyosiy jihatdan hukumatga yaqin bo'lib, kontent siyosiy bosimlar ostida shakllanadi. Shu bilan birga, Fox TV va Halk TV kabi nisbatan mustaqil kanallar muxolif fikrni yoritishda faol.

Iqtisodiy kontekst: Tijoratlashtirish va reyting tizimi yangiliklar mazmunini belgilaydi. Yuqori reytingli dasturlar ko'proq reklama daromadi keltiradi, shuning uchun kanallar iqtisodiy manfaatlarni hisobga olgan holda siyosiy va iqtisodiy yangiliklarni tanlaydi. Infotainment elementlari (yangilik + ko'ngilochar tarkib) bu jarayonda keng qo'llaniladi."⁶⁹

Televideniye Turkiyada yangiliklar manbai sifatida nafaqat axborot uzatadi, balki siyosiy va iqtisodiy jarayonlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. So'nggi o'n yilliklarda Turkiya televideniylarida siyosiy va iqtisodiy kontentga e'tibor oshgani kuzatiladi. Bu jarayonda nafaqat davlat va hukumat siyosati, balki tijorat manfaatlari, reytinglar, shuningdek, tomoshabinlar talab va odatlari ham kontentning shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi.

2. Turkiya televideniylarining yangiliklar va madaniy kontent orqali auditoriyaga ta'siri

"Televideniye Turkiyada nafaqat yangiliklar manbai, balki madaniy ko'ngilochar kontentni yetkazuvchi eng muhim vositalardan biri bo'lib qolmoqda. Turkiya telekanallari nafaqat mahalliy auditoriyani qamrab oladi, balki Yaqin Sharq, Evropa va Shimoliy Amerikada ham keng kuzatuvchi auditoriyaga ega. Shu sababli, televideniye Turkiya

⁶⁸ <https://www.hurriyetdailynews.com/television-still-dominates-turkish-media-landscape-205845>

⁶⁹ <https://www.hurriyetdailynews.com/television-still-dominates-turkish-media-landscape-205845>

madaniyatining global darajada tarqalishi va mamlakatning madaniy ta'sirini oshirishida muhim rol o'ynaydi. Turkiya teleko'rsatuvlari nafaqat Turkiyada, balki Yaqin Sharq, Lotin Amerikasi, Qo'shma Shtatlar, Avstraliya va Yevropada ham katta tomoshabin auditoriyasiga ega. So'nggi yillarda teleko'rsatuvlar eksportidan tushgan daromad 500 million dollardan oshgan."⁷⁰

Turkiya televideniylari nafaqat mahalliy auditoriyani qamrab oladi, balki xalqaro miqyosda keng tomoshabin auditoriyasiga ega bo'lib, mamlakat madaniyati va madaniy ta'sirini global darajada targ'ib qilishda muhim rol o'ynaydi; shu bilan birga, teleko'rsatuvlar eksporti iqtisodiy jihatdan ham sezilarli daromad keltirmoqda.

"Turkiyada tomoshabinlar orasida eng ko'p televizor tomosha qiladigan guruhlar — ayollar va 55 yoshdan katta fuqarolardir, 12–19 yoshdagi yoshlar esa televizorni eng kam ko'radi."⁷¹

Televideniye tomoshabinlarining yosh va jinsga qarab farqlanishi kuzatiladi: kattaroq yoshdagi va ayol tomoshabinlar eng faol guruh bo'lib, yoshlar esa televizorni kamroq tomosha qiladi, bu auditoriya segmentlariga mos kontent ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi.

"An'anaviy televideniye raqamli platformalar bilan ortib borayotgan raqobatiga qaramay, Turkiyada hukmron media platformasi bo'lib qolmoqda. Turkiya Radio va Televideniye Oliy Kengashining (RTÜK) 2024-yil hisobotiga ko'ra, uy xo'jaliklarida o'rtacha kundalik televizor tomosha qilish vaqti 6 soat 7 daqiqa, shaxsiy tomosha vaqti esa o'rtacha 1 soat 37 daqiqa ni tashkil etadi."⁷²

Raqamli platformalar rivojlanayotgan bo'lsa-da, televizor Turkiyada uy xo'jaliklari va shaxsiy tomoshabinlar orasida eng keng tarqalgan va ishonchli axborot manbai bo'lib qolmoqda, bu uning ommaviy axborot vositalaridagi hukmron pozitsiyasini tasdiqlaydi.

Televideniye Turkiyada siyosiy va madaniy axborotning hukmron vositasi bo'lib, nafaqat mahalliy, balki xalqaro miqyosdagi auditoriyani qamrab oladi. Tomoshabinlar orasidagi yosh va jinsiy farqlar kontent strategiyasini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, teleko'rsatuvlarning eksportdan olgan daromadi mamlakat iqtisodiyotiga ham sezilarli hissa qo'shmoqda.

3. Tijoratlashtirish va global ta'sir

⁷⁰ <https://www.hurriyetdailynews.com/television-still-dominates-turkish-media-landscape-205845>

⁷¹ <https://www.hurriyetdailynews.com/television-still-dominates-turkish-media-landscape-205845>

⁷² <https://www.hurriyetdailynews.com/television-still-dominates-turkish-media-landscape-205845>

"Ilm-fan va texnologiya sohalaridagi rivojlanishlar, globallashuv va nihoyat ommaviy axborot vositalarida kuzatilayotgan tezkor yutuqlar jamiyatning barcha qatlamlarini qamrab oluvchi ko'p qirrali o'zaro ta'sir jarayonini yuzaga keltirdi. Ushbu o'zgarishlardan biri bo'lgan televideniye shaxslarning kundalik hayotida o'z o'rnini egallagani sababli, ta'sirlar har qanday yosh va ijtimoiy qatlamdagi tomoshabinlarga bevosita yoki bilvosita ta'sir qiladi."⁷³

Globallashuv ta'sirida televideniye jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylanib, ijtimoiy ong, dunyoqarash va qadriyatlar shakllanishida muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Turkiya ommaviy axborot vositalari tizimida tijoratlashtirish jarayoni televideniye faoliyatining asosiy yo'nalishlaridan biriga aylangan. Bozor iqtisodiyoti sharoitida telekanallar reklama daromadlari, reyting ko'rsatkichlari va auditoriya qamrovini kengaytirish orqali moliyaviy barqarorlikka erishishga intilmoqda. Natijada kontent ishlab chiqarishda ko'ngilochar dasturlar, seriallar, shoular va ommabop formatlarga ustuvorlik berilib, ularning tijoriy samaradorligi asosiy mezon sifatida qaralmoqda.

"Tijoratlashtirish bilan bir qatorda Turkiya televideniyesi global media makoniga faol integratsiyalashib bormoqda. Ayniqsa, turk seriallarining xalqaro bozorda keng tarqalishi milliy madaniyat, turmush tarzi va qadriyatlarning global auditoriyaga yetib borishiga xizmat qilmoqda. Bu jarayon televideniye nafaqat ichki axborot vositasi, balki madaniy eksport va "yumshoq kuch" (soft power) instrumentiga aylantirmoqda."⁷⁴

(Aniq misol Gümüş" va "Istanbullu Gelin" seriallari)

Shu bilan birga, global ta'sir kuchayishi kontentning universallashtirish va standartlashuviga olib kelmoqda. Xalqaro auditoriya talablariga moslashish jarayonida milliylik va tijoriy manfaat o'rtasida muvozanat masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda. Demak, Turkiya televideniyesi misolida tijoratlashtirish va global ta'sir jarayonlari media makonining iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy funksiyalarini qayta shakllantirayotgan muhim omillar sifatida namoyon bo'ladi."⁷⁵

Turkiya televideniylari tajribasi shuni ko'rsatadiki, raqamli platformalar rivojlanayotgan sharoitda ham televideniye jamiyatda axborot yetkazish, jamoatchilik fikrini shakllantirish va madaniy qadriyatlarni targ'ib etishda muhim vosita bo'lib qolmoqda. Yangiliklar

⁷³ <https://medium.com/damian-radcliffe/how-turkey-has-embraced-digital-media-for-news-5-trends-e4c9a16ab5d8>

⁷⁴ <https://galacticamedia.com/index.php/gmd/article/view/543/497>

⁷⁵ Erdoğan Z., Akdede Şahin F. A Study on Foreign Viewers' Perceptions of Turkish Series and the Marketing of Turkish Series // Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi (Journal of Research in Entrepreneurship, Innovation and Marketing). — 2024. — Yıl 8, Sayı 16. — S. 95–121.

dasturlarining siyosiy va iqtisodiy kontekst bilan bog'liq holda shakllanishi, tijoratlashtirish va globallashuv jarayonlari O'zbekiston televideniylari uchun ham dolzarb tajriba maydonini yaratadi. Ayniqsa, televideniyeining madaniy kontent orqali milliy qadriyatlarni targ'ib etish va xalqaro auditoriyaga chiqish imkoniyatlari OAV rivojida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa:

Turkiya televideniylari tajribasi shuni ko'rsatadiki, raqamli platformalar rivojlanayotgan sharoitda ham televideniye jamiyatda axborot yetkazish, jamoatchilik fikrini shakllantirish va madaniy qadriyatlarni targ'ib etishda muhim vosita bo'lib qolmoqda. Yangiliklar dasturlarining siyosiy va iqtisodiy kontekst bilan bog'liq holda shakllanishi, tijoratlashtirish va globallashuv jarayonlari O'zbekiston televideniylari uchun ham dolzarb tajriba maydonini yaratadi. Ayniqsa, televideniyeining madaniy kontent orqali milliy qadriyatlarni targ'ib etish va xalqaro auditoriyaga chiqish imkoniyatlari OAV rivojida muhim ahamiyat kasb etadi.

Tavsiyalar:

Yangiliklar dasturlarida tahliliy va xolis yondashuvni kuchaytirish. Turkiya tajribasidan kelib chiqib, O'zbekiston televideniylarida siyosiy va ijtimoiy yangiliklarni muvozanatli, tahliliy va professional yoritishga alohida e'tibor qaratish lozim;

Milliy madaniy kontentni zamonaviy formatlarda rivojlantirish. Teleko'rsatuv va seriallar orqali milliy qadriyatlarni saqlagan holda, ularni zamonaviy va raqobatbardosh shaklda taqdim etish O'zbekiston televideniyesining ta'sir doirasini kengaytiradi;

Tijorat manfaatlari va ijtimoiy mas'uliyat o'rtasida muvozanatni ta'minlash. Reyting va reklama daromadlariga intilish bilan birga, televideniyeining jamoatchilik manfaatlariga xizmat qiluvchi ijtimoiy ahamiyatga ega kontent ulushini oshirish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Television still dominates Turkish media landscape // Hürriyet Daily News. — 15 Feb. 2025. — URL: <https://www.hurriyetdailynews.com/television-still-dominates-turkish-media-landscape-205845> ;

2. Radcliffe D. How Turkey has embraced digital media for news: 5 trends // Medium. — Nov. 29, 2015. — URL: <https://medium.com/damian-radcliffe/how-turkey-has-embraced-digital-media-for-news-5-trends-e4c9a16ab5d8> ;

3.Erdoğan Z., Akdede Şahin F. A Study on Foreign Viewers' Perceptions of Turkish Series and the Marketing of Turkish Series // Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi (Journal of Research in Entrepreneurship, Innovation and Marketing). — 2024. — Vol. 8, No. 16. — Pp. 95–121.

4.International Journal Article (optional): Turkish TV Series Role in Perception Formation / Hancığaz E., Hülür H. // Ege Akademik Bakış Dergisi. — 2024, Vol. 24, No. 2, pp. 269–288. — URL: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eab/article/1391570>

